

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Legenda aurea sanctorum, sive Lombardica historia

Jacobus <Genua, Erzbischof>

[Lyon], 20. Juli 1486

De annunciatione [dominica] I

[urn:nbn:de:bsz:31-289352](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-289352)

De Annunciatione dominica

ihesu xpe ꝛc. A pena predicta pꝛinus liberatꝛ est
 Deinde pꝛcedit ad quedā locū vbi hoies satagine
 frigebantur. vbi rota maxima erat vncinis ferreis
 ignitis plena in quibꝫ pꝫ diuersa membra homies
 erāt suspensi. Que tā velociter voluebatꝫ qꝫ globū
 igneū emittebat. Post hoc vidit maximā domum
 habentē foucas metallis bulliētibꝫ plenas in quiꝫ
 bus alij vnū pedē: alij duos habebāt. alij ibi erāt
 vsqꝫ ad genua: alij vsqꝫ ad ventrē. alij vsqꝫ ad peꝫ
 ctus: alij vsqꝫ ad collū. alij vsqꝫ ad oculos. Sz bec
 oia parrēs. nomē dei inuocabat. Pꝫcessit iteruz
 et quendā latissimū puteum intuet de quo fumus
 horribilis: et fetor: intollerabilis exibat. indeqꝫ bo
 mines vt ferruz candētes ī modū fauillaz exibat
 sed demones eos reimpingebāt. Dixerūtqꝫ ei de
 mones. Locus ille quē conspicis est infernꝫ in quo
 dñs noster beelzebub habitat. In ipꝫ igitꝫ puteū te
 iactabimꝫ si nobis assentire recusas. Postqꝫ autꝫ il
 luc iactatus fueris nullū inde remediū euadendū
 obtinebis. Quos dū ille audire contemneret ipꝫ
 arripieꝫ in predictū puteū iactauerūt. Qui tam
 vehemētī dolore absoꝫꝫ est. vt fere oblitus fue
 rit nomen dñi inuocare. Sed dū ille ad se rediens
 ihū xpe ꝛc. exclamasset corde: qꝫ voce non poterat
 pꝫtinus inde ille sus exiuit. et omis demonū mul
 titudo tanqꝫ victa euauit. Pꝫcedēs ad locū aliū
 vidit quendā pontē sup quem eū transire oportetꝫ
 bat: qui quidē erat stricctissimꝫ. et instar glaciei po
 litus et lubricꝫ: sub quo fluuī: ingēs sulphureus et
 igneus fluebat. Sup quē duz trāsire se posse oīno
 desperaret: tandē recordatus verbi qd euz de tot
 malis eripuit cōfidenter accessit: et vnū pedē sup
 pontē ponens ihesu xpe ꝛc. dicere cepit. Validus
 autꝫ clamor: adeo eum terruit. vt subsistere vix va
 leret. Sed predictū verbū ꝫtulit et securus māsit.
 Deinde aliū pedē posuit. et eadem verba iterauit
 Ad quēlibet etiā passum eadē verba ꝫtulit. et sic
 securus trāsīuit. Cū ergo trāsīisset ī quoddā pratū
 amenissimū deuenit vbi diuersoz floꝫ mira suauī
 tas redolebat. Et ecce duo speciosi iuuenes ei ap
 paruerūt. qui ipꝫ vsqꝫ ad quandā ciuitatē specio
 sissimam ex auro et gēmis mirabiliter rutilantē. pꝫ
 duxerūt. De cuiꝫ poita odor: mirabilis emanabat
 qui illū adeo recreauit qꝫ nullū dolorē vel fetorem
 sensisse videbat. Dixerūtqꝫ ei qꝫ illa ciuitas para
 disus esset. In quē cū nicolaus intrare vellet dixe
 runt ei pꝫdici iuuenes. qꝫ primo ad suos rediret et
 pꝫ loca per qꝫ venerat eū redire oporteret demones
 tñ eum nō lederēt: sed eo viso territi fugerēt. et qꝫ
 post. xxx. dies ī pace quiesceret. et tūc illā ciuitatez

cius pꝫtinus introiret. Tūc nicolaus inde ascen
 dēs supra puteū se restitūtū inueit et oīa omnibus
 qꝫ sibi cōtigerāt narrans. post. xxx. dies in dño feli
 citer requieuit.

De annunciatione dñica l. A

Anunciatio dñica dicitꝫ: qꝫ tali die ab ange
 lo aduētus filij dei in carnē fuit annūciatꝫ
 Congruus em fuit. vt incarnationē filij dei
 pꝫcederet angelica annūciatio triplici rōne. Pri
 mo rōne ordinis cōnotādi. vt scz ordo reparatiōis re
 sponderet ordini pꝫuaricatiōis. Unde sicut dyabo
 lus tēptauit mulierē vt eā pꝫraberet ad dubitatio
 nē: et pꝫ dubitationē ad cōsensuz: et pꝫ cōsensum ad
 lapsuz. sic angelus nūciauit virgini. vt nunciando
 excitaret ad fidē. et per fidē ad cōsensuz. et pꝫ cōsen
 sum ad cōcipiendū dei filiū. Secūdo ratione mini
 sterij angelici: quia em angelus est dei minister et
 seruꝫ: et beata virgo electa erat vt esset dei mater
 et congruū est ministrū dñe famulari: conueniens
 fuit vt beate virgini annūciatio per angelū fieret.
 Tercio ratione lapsus angelici reparādi: quia em
 incarnatio nō tantum faciebat ad reparatiōē hu
 mani lapsus: sz etiā ad rāparatiōē ruiue āgelice.
 ideo angeli nō debuerūt excludi. Unde sicut sexus
 mulieris nō excludit a cognitione misterij incarna
 tionis et resurrectionis. sic etiā nec angelicus nun
 cius immo deus vtrūqꝫ angelo mediante nūciat
 mulieri. scz incarnationē virgini marie. et resurre
 ctionem marie magdalene. Cum ergo virgo bea
 ta a tercio anno etatis sue: vsqꝫ ad quartūdecimū

De Annunciatione dominica

annū in templo cū alijs virginibus extitisset. et vo-
tum de seruāda castitate emisisset. nisi deus aliter
disponeret. eā ioseph desponsauit dño reuelante
et ioseph virga frondēte. sicut i historia de natiui-
tate beate virginis pleni⁹ cōtinet: et in bethleem
vñ oriund⁹ erat: necessaria nuptijs. puisurus iuit
Ipsa vero in nazareth in domū parentum redijt.
Nazareth inter p̄tatur flos. Unde dicit bē⁹ q̄ flos
nasci voluit de flore. in flore. et floris tpe. Ibi igit
angelus ei apparuit. et ip̄am salutauit dicēs. Ave
gratia plena: dñs tecū benedicta tu in mulieribus
Bē⁹. Inuitat nos ad marie salutationē gabrielis
exēplū iohānis tripudiū: et resalutationis lucrum
Sed hic p̄mo videntū est quare dñs matrē suam
voluit desponsari. Sup hoc assignat bē⁹. tres ra-
tiones dicēs. Necessario desponsata est maria io-
seph quoniā p̄ hoc misteriu a demonibus abscondit
et a sponso virginitas cōprobaf: et virginis tam
verecundie q̄ fame prouidet. Quarta ratio est vt
ab omni gradu mulieris opprobriū tolleret. scz a
cōiugatis: virginib⁹: et viduis. Unde ip̄a virgo in
hoc triplici statu fuit. Quia vt viri ministerio vte-
retur. Sexta vt matrimonij bonū cōprobaret. Se-
ptima vt p̄ virū genalogie series tereret. Dixit
ergo angelus. Ave grā plena. Bē⁹. In ventre
gratia deitatis. in corde grā caritatis. in ore grā
affabilitatis. in manib⁹ grā misericōdie et largitatis.
Idē. Vere plena quia de plenitudine ei⁹ capiunt
vniuersi. Captiuū redēptionē eger curationē. tri-
stes cōsolationē peccatores veniā. iusti gratiā an-
geli letitiam. deniq; tota trinitas gloriā. filius ho-
minis humane carnis substantiā. Dominus tecū
Dñe pater tecū qui genuit quē cōcipis: et domin⁹
spūs sanctus de quo cōcipis: et dominus filius quē
carne tua induis: sic dicit bē⁹. **B**enedicta tu in
mulieribus. idest sup omēs mulieres: quia scz eris
mater et vgo: et mater dei. Triplex maledictio mu-
lieres subiecte erāt. scz maledictio opprobij: male-
dictio peccati: maledictio supplicij Maledictio oppro-
brij quo ad nō cōcipiētes. Unde dixit rachel ab-
stulit de⁹ opprobriū meū. Maledictio peccati quo
ad cōcipiētes. Unde psal. Ecce em̄ in iniquitatib⁹
cōceptus suz. Maledictio supplicij quo ad parturi-
entes. Unde in genesi. In dolore paries et c. Sola
aut virgo maria benedicta est inter omnes mulie-
res: cuius virginitati fecūditas addit. et fecūditati
in cōceptu sanctitas. et sanctitati in partu iocūdi-
tas **D**icit ergo gratia plena sicut dicit bē⁹. pro-
pter quatuor: q̄ fulserūt in eius mente: que fuerūt
de uorio. hūilitatis: reuerētia pudoris magnitudo

credulitatis. martiriū cordis. **B** **D**icit dñs te
cum p̄pter alia quatuor: que ibi fulserunt de celo
sicut idē dicit que sunt marie sanctificatio. angeli-
ca salutatio spūs sancti supuencio: filij dei incarna-
cio. **D**icit etiam bñdicta tu in mulierib⁹. p̄pter
alia quatuor q̄ sicut idem dicit fulserūt in eius car-
ne q; fuit virginitatis p̄: unicitia sine corruptione
fecunda sine grauedine grauida. et sine dolore pu-
erpera. **Q**ue cū audisset turbata est in sermone
angeli et cogitabat qualis esset ista salutatio. Hic
apparet laus virginis in auditu iu effectu et cogi-
tatu. In auditu laudat modesta q̄a audit et tacet.
In affectu verecūdia. Unde turbata est. In cogi-
tatu prudētia q; cogitauit qualis eēt ista salutatio
Turbata est autē de angeli sermone: nō de eius vi-
sione: quoniam beata virgo angelos sepe viderat
sed nun q̄ talia loquētes audierat. Petr⁹ rauēñ.
Venerat inquit angelus blandus in specie: sed in
sermone terribilis. Unde q̄ leuiter letificauit vi-
sus nimis turbauit audit⁹. Bē⁹. Qd turbata est
fuit verecūdie virginialis. q̄ non pturbata. forti-
tudis: q; tacuit et cogitauit prudētie et discretiōis
Et tunc angelus confortans eam dixit. Ne timeas
maria iuenisti gratiā apud dñm Bē⁹. Quam gra-
tiam. Dei et hominū pacem mortis destructionem
vite reparationem. Ecce cōcipies et paries filium
et vocabis nomē eius iesum idest saluatorē quia
saluum faciet populū suū a peccatis eius. Hic erit
magn⁹. et filius altissimi vocabitur. Bē⁹. Hoc est
ille qui est magnus deus. futurus est magnus. scz
magnus homo. magnus doctor. magus p̄pheta
Dixit aut maria ad angelum Quomō fiet stud quo-
niam virum non cognosco: idest me propono non
cogniturā. Et ita fuit virgo mēte carne proposito
Sed ecce maria interrogat. et qui interrogat du-
bitat. Cur ergo solus zacharias plagā tacturnita-
tis incurrit. Super hoc petrus rauēñ. assignat
quatuor rationes dicēs. Ille peccator cognitor: nō
verba sed corda prouidet. Non quid dixerint sed
quid senserint iudicauit. Erat em̄ interrogantiū
causa dissimilis spēs diuersa. Hec cōtra naturam
credidit ille dubitauit p̄ natura. Hec itegre ordi-
nē querit ille q̄ de⁹ vult fieri nō posse p̄scribit. Ille
impellētib⁹ exēplis nō accedit ad fidē hec sine exē-
plo p̄currit ad fidem. Hec miraf de partu virginis
ille de cōceptu disputat piugali. Nō ergo dubitat
de facto sed modū querit et ordinē. Nam cum tri-
plex sit modus cōcipiēdi naturalis spūs alis et mira-
bilis quo istoz cōcipiat sciscitaf. Et respōdens an-
gel⁹ dixit ei. Spūs sanctus supuenciet ite q̄ ip̄m tuū.

De annunciatione Dominica

conceptū efficiat. Unde et dicit de spūs sancto conceptus et hoc ppter quatuor rōnes. **P**rimo ppter ostensionē eximie caritatis. vt scz ostendat qd ex ineffabili dei caritate verbū dei caro factū est. **J**ohānis. iij. Sic de^o dilexit mūdū &c. Et hec ratio est magistri sententiā. Secōdo ppter ostensionem gratie absqz meritis: vt p hoc qd dicit cōceptus de spūs sancto. ostendat qd sit ex sola gratia quā nulla hominū pcesserunt merita. Et hec est ratio augustiniani. Tercio ppter virtutē opatiōis: quia scz operatione et virtute spūs sancti conceptus est. Et hec est ratio ambrosij. Quarto ppter motiū conceptionis. Et hec est ratio hugonis de sancto victore. Motiū vt ait ad cōceptionē naturalē est amor viri in mulierē. & amor mulieris in virū. Sic in virgine inq̄t quia in eius corde amor spūs sancti singulariter ardebat. ideo in eius carne amor spūs sancti mirabilia faciebat. Et virtus altissimi obrūbrabit tibi. Hoc scdm glo. sic exponit. Umbra a lumine & corpore obiecto solet formari. et virgo sicut purus homo. plenitudinē diuinitatis capere nequibat. Sicut virtus altissimi obrūbrauit. dū in ea incorporea lux diuinitatis corp^o suscepit hūanitatis. vt sic posset deū pati. Hanc expositionē videt tangere bern. qui sic ait. Quia de^o spūs est: nos vero vmbra corporis sui: tempauit se nobis vt p obiectum viuifice carnis videam^{us} verbū in carne: solē in nube: lumē in testaceo in latera. Scdm bern. sic exponit. Quasi dicat. Illū modū quo de spūs sancto cōcipis dei virtus xps in suo secretissimo cōsilio obrūbrādo occultabit. vt sibi tantū notum habeat et tibi. Ac si dicat. quid a me queris: qd in te. mox expiaris: Scies scies: et feliciter scies: sed illo doctore quo auctore. Ego nūciare missus sum virginalem conceptū non creare. Vel obrūbrabit. id est te a viciorum estu refrigerabit. Et ecce elizabeth cognata tua &c. Ecce dicit: vt ostendat hoc esse magnum nouū vicinū. Quatuor de causis cōcept^o elizabeth marie nūciat scdm bern. **P**rima est cumulus letitie. Secda pfectio sciētie. tertia pfectio doctrine. quarta obsequiū misericordie. Dicit em̄ sic hieronimus. Sterilis cognate cōceptus marie nūciat. vt dū miraculū miraculo addit. gaudio gaudiū cumulat. Vel ideo quia pfecto decebat vt verbum mox diuulgandū vbiqz sciret prius virgo p angelū quā audiret ab homine. ne mater dei a cōsilijs filij videre amota: si eorū que in terris tam prope gerunt remansisset ignara. Vel ideo pot^o. vt dū tunc saluatoris: nunc pcuratoris edocet aduentus. rerū tēpus et ordinē tenēs. ipsa postmodū scripto

56
ribus atqz p̄dicatorib^{us} referet veritatē. Vel ideo vt audiēs cognatā vetulā et grauidā. cogitet iuuetula de obsequio. vt sic paruulo pphete detur locus obsequē di dno. et mirabilius miraculū fiat de miraculo. **J**te bern. Da virgo respōsus festināter. o dña responde verbū et suscipe verbū. pfer tuus et suscipe diuinū. mitte transitorioz et amplectere sempiternū. surge. curre. api. Surge p fidez. curre per deuotionē. aperi per confessionē. Tunc maria expansis manibus et oculis ad celū eleuatis ait. Ecce ancilla dñi fiat michi scdm verbū tuū. Bern. Alijs in ore. alijs in aure. alijs in manu verbum dei factū fuisse memorat. Marie aut factū est in aure per angelicaz salutationē. in corde p fidē. in ore p confessionē. in manu p cōtrectationē. in ventre p incarnationē. in gremio p sustentationē. in brachijs p oblationē. fiat michi scdm verbū tuus Bern. Nolo vt fiat michi aut declamatorie p̄dicatū aut figuratē significatū: aut ymaginatorie somnatus. sed silēter inspiratū. p̄sonaliter incarnatū corporaliter inuisceratum. Statimqz filius dei in vtero illius cōceptus est. perfect^o deus. perfectus homo. et in ipsa prima die cōceptiōis tante sapientie ac potētie extitit. quante in tricesimo anno fuit **T**unc surgens maria abiit in montana ad elizabeth. Et cū eam salutasset. iohānes in ei^o vtero exultauit. glo. Quia lingua nō poterat: animo exultante salutat. & sue p̄curatoris officii inchoat. fuit aut in ei^o obsequio tribus mētib^{us}: donec iohānes nasceret. quē manibus suis de terra leuauit. sicut in libro iustoz legitur. **I**n hac die vt dicitur per multa tēpo: um curricula deus multa operatus est. Que quidā egregijs versib^{us} sic declarauit. Salue festa dies. q̄ vulnera nostra coarces. Angelus est missus. est passus in cruce xps. Est adam factus et eodē tēpo: lapsus. Ob meritū decime cadit abel fratris ab ense. Offert melchisedech. ysaac supponit aris. Est decolat^{us} xpi baptista b̄tus. Est petr^{us} ereptus. iacobus sub herode pemptus. Corpora sanctorū. cauz xpo multa resurgunt. Latro dulce tñ per xps suscipit amē. **M**iles quidā diues ac nobilis seculo abrenūciauit. et ordinē cisterciensiu introiuit. Et qz litteras nesciebat erubescētes monachi taz nobilē personā inter laycos deputari dederūt ei magistrū. si forte modicū addiscere posset et sub hac occasione inter monachos permaneret. Sed cū diu cū magistro fuisset & nihil omnino preter hec duo vocabula: aue maria. discere potuisset. hec tā apide. retinuit vt quocunqz deambularet. quicqd ageret. ea incessanter nominaret. Tandē

De Passione domini

moritur et in cimiterio cū alijs fratribus sepelitur. Et ecce sup ei⁹ tumulū speciosus excreuit liluz. et qdlibet foliū: aue maria. litteris aureis habebat inscriptū. Currētes omnes ad tam grāde spectaculā. terrā de tumulo effuderunt. et radicem lilij de ore defuncti pcedere reperunt. Intellexerunt ergo cum quāra deuotione illa duo verba dixerat quē dñs tanti honore pdigij illustrauit. **Q**uidā miles a quoddā in via castrū habebat et oēs transeuntes sine miseratione aliqua spoliabat. virginē tamē matres dei quotidie salutabat: nec p aliquo spēdimēto emergēti ab ip̄a salutatione aliqua die cessare volebat. Accidit autē vt quidē vir religiosus et sanctus inde trāsitū faceret. et ip̄m predict⁹ miles cōtinuo expoliari iuberet. Vir autē sanctus rogauit pdoneo: vt ip̄m ad dñm suū deducant: q̄a ad ip̄m habet secreta q̄ proferat. Adductus autē rogauit militem. vt omnes de familia sua et castro cōgregari faceret. vt eis verbum dñi predicaret. Cum autē cōgregati fuissent. ille ait. Nequaquā hic estis omnes: sed aliq̄s adhuc deest. Cui cū omnes se ibidē esse assererēt aiebat. Diligenter pquirete. et aliq̄e inuenietis abesse. Tunc vnus exclamās dixit: quoniā solus camerarius illuc non venisset. Ille autē dixit. Vere ipse est q̄ solus deest. Pro eo igit cito mittit: et in mediū deducit. Cū autē virū dei vidisset reuolutis terribiliter oculis. caput instar insani agitabat. nec pprius accedere audebat. Vir autē sanctus dixit ei. Adiuuro te p nomē dñi nostri ih̄u xp̄i: vt quis sis nobis edisseras. et ob quā causaz buc veneris palam pandas. Cui ille r̄ndit: Deu adiuratus pdere cogor: inuitus. Ego em̄ nō sum homo sed demon: q̄ formā hoīs accepi. et. xiiij. annis cū hoc milite sicgmāsi. Naz noster princeps me buc misit. vt diē qua hic sue marie salutationez nō diceret. diligētius obseruare: vt in eū potestate accepta ip̄m cōtinuo strangularē. et sic in malis ōperibus vitā finiēns noster esset. Quacūq̄ em̄ die illā salutationē dicebat. in eū potestātē habere nō poterā. Ecce autē de die in diē diligētius obseruauit. et nullā diem quin eam salutauerit p̄termisit. Hec miles audiēs vehementer obstupuit et ad pedes viri dei se p̄iciēs veniā postulauit. et in meli⁹ deinceps vitā mutauit. Vir autē sanctus dixit demoni. Precipio tibi demon in nomine dñi nostri ih̄esu xp̄i: vt hinc abscedas: et talem haecenus locū possideas vbi nulli gloriofā dei genitricē inuocāti nocere presumas. Hec vbi iussa dedit. demō abscedens euauit. Et miles virū sanctū cū reuerentia et gratiarū actione liberū abire pmisit.

De Passione domini li. 2.

Passio xp̄i fuit ex dolore amara: ex illusione despecta: et ex utilitate multiplici fructuosa. Dolor autē causabatur ex quinq̄. Primo ex eo q̄ ipsa passio fuit ignominiosa: et hoc ppter ignominiosus locū: quia in caluarie vbi malefactorum puniebatur. Propter ignominiosus supplicium quia morte turpissima cōdemnatus est. Crux em̄ supplicium erat latronū. Et licet crux tūc esset multe ignominie: nunc est immense glorie. Unde aug⁹. Crux que erat supplicium latronū nunc transit ad frontes imperatorū. Si tantū honorē deus contulit supplicio suo. quid conferet seruo suo? Propter ignominiosum consociū: quia cū sceleratis deputatus est. id est cū latronibus qui primo erant scelerati: sed postea vnus conuersus est: scz dñm qui erat a dextris. sicut dicit in euangelio nicodemū. et alius dānatus: scz gesmas qui erat a sinistris. Vni ergo dedit regnū: alteri supplicium. Ambro. Autoz pietatis in cruce pendēs: in singulis negocijs pietatis officia diuidebat. psecutionē apostolis. pacē discipulis. corpus iudeis. crucifixorib⁹ vestimēta patri sp̄m: virgini paranimphū. latroni paradisum peccatoribus infernū: crucē xp̄ianis penitētib⁹ cōmendabat. Ecce testamentū quod fecit xp̄s in morte pendens in cruce. Secūdo ex eo q̄ fuit iniusta quia peccatū nō fecit: et nō est inuētus dolus in ore eius: et ideo q̄ venit indigne pena dolenda venit. De tribus em̄ iniuste p̄cipue cum accusabant. vicz quia tributū reddi. pbibeat: quia se regē dicebat